

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Tento materiál byl vytvořen v rámci projektu EU peníze školám
Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost

Autor	Mgr. Irena Grosmanová
Datum vytvoření VM	5. 10. 2013
Datum ověření	8. 10. 2013
Ročník	IX.
Vzdělávací oblast / obor	Člověk a společnost – Výchova k občanství/Společensko-vědní seminář?
Anotace	Výukový materiál na rozvoj čtenářské gramotnosti je možno využít v hodinách dějepisu či výchovy k občanství. Vzhledem k tomu, že text je delší, mohou jej žáci dostat domů k přečtení předem, aby na hodinu již byli připraveni. Při výuce se pak společně řeší odpovědi na jednotlivé otázky, ty poslouží jako motivace k diskusi o této kapitole lidských dějin.

SADA č. II

Identifikátor: VY_12_INOVACE_SADAII_Gr.06

Proč učit o holocaustu

To, co se stalo za války Židům, se může stát i jiným ...

Arnošt Lustig

Most pro lidská práva

Na univerzitě ve Washingtonu jsem začal učit poté, co se moje žena seznámila na jednom večírku s americkým básníkem, ze kterého se později vyklubal ještě agent CIA. Ptal se jí, proč vypadá tak smutně, a ona mu odpověděla: Kdybys měl muže, který je nezaměstnaný, a k tomu dvě děti, tak bys asi taky nebyl nejveselejší. Zeptal se jí: A co by tvůj muž mohl dělat?

Odpověděla: Všecko!

A mohl by být profesorem literatury a filmu na univerzitě?

Samozřejmě!

A tak jsem se stal profesorem. Ptali se mne, jestli bych mohl učit Aristotela. Miluju Aristotela. Řekl jsem: Jo, to můžu učit.

Jednoho dne ke mně přišla naše vedoucí oddělení a říkala: Arnošte, proč – když jsi byl v těch lágrech – neučíš holocaust? Říkal jsem si – ani mě nenapadne; učit literaturu je jako když jdete do kavárny s nejlepším kamarádem a bavíte se o věcech, které vás zajímají. Ale učit o tom, jak nacisti zabíjeli jen v jednom lágru v Osvětimi-Birkenau deset tisíc lidí denně a deset tisíc lidí v noci? Naučil jsem se nevidět mrtvé. Kdyby se mě někdo zeptal, jestli jsem viděl tu spoustu mrtvol, musel bych říct, že jsem je neviděl: registrovat takové hromady mrtvých, to bych se zbláznil. To bych nevydržel.

Řekl jsem jí tedy – to učit nebudu. Řekla: Nemusíš, ale je to škoda, protože tys tam byl a my máme spoustu židovských studentů. Přišel jsem domů a byl jsem na sebe pyšný, že jsem odmítl. Ale nemohl jsem spát. Říkal jsem si: tvůj táta šel do plynu, ty nejlepší lidi tam zabili a ty, který jsi to se štěstím přežil, protože za tebe zabili někoho jiného, o tom učit nechceš.

Ty bestie to měly totiž tak hrozně naplánovaný, že kdyby nezabili těch deset tisíc lidí za den a dalších deset tisíc za noc, měli by pocit, že Německu něco dluží. A oni z toho skutečně užitek měli – zlaté zuby na zlatý říšský poklad, z vlasů dělali deky, vojenské kabáty a provazové žebříky a měli kosti, které rozemleli a hnojili jimi německá pole. Byla to přímo ekonomická akce.

Řekl jsem si tedy – tak, já jsem tam byl a má to učit někdo, kdo se to naučil z knížek? Od té doby tedy učím o holocaustu.

Učím to nerad. Když si uvědomím rozsah té masové vraždy, podlost, s níž byli schopni vyvraždit jeden a půl milionu dětí, které ještě nevěděly, jestli jsou židovské, české, francouzské nebo italské ...

Ty děti oni plynovali. Bylo to velice kruté, protože v plynových komorách byly vždycky vespod. A protože plyn stoupal zespodu ke stropu, lidé, jichž byly v těch komorách dva tisíce najednou, ležli jeden po druhém, protože chtěli dýchat. Takže ušlapali ty dole. Lidé touží po bezbolestnosti a pohodě, patří to k lidské povaze. Tak se začali tomu děsu bránit i mí studenti. Nejsem žádný alkoholik, ale když jsem potom přišel domů, stálo mě to půl láhve whisky. Nemohl jsem spát.

Část mých přednášek se týká dokreslení historie citovou pamětí člověka, literaturou a filmem. Kdysi jsem četl Platona, který psal, že člověk chápe jen dobro, ale zlo jeho mozek pochopit nedokáže. Když se stane člověku neštěstí, nechápe to. Proto my dodnes nechápeme, co se vlastně všechno stalo. Dokonce ani Němci to nechápou, ačkoliv to všechno vymysleli, připravili a vykonali. Byli to jejich nejlepší architekti, nejvzdělanější profesori. Pro lidi, kteří to neprožili a snaží se o tom co nejvíce dozvědět, je velice těžké to pochopit. Protože to, co tady bylo, bylo vtělené zlo. Kdyby chtěl nějaký spisovatel zpodobnit ďábla v naší době, byl by to akademicky vzdělaný německý důstojník v čisté košili, který posílá malé děti do plynu. A nejenom židovské. Nacisté se nenaučili plynovat na Židech, ale na vlastních lidech. Zabili nejdříve sedmdesát tisíc nevléčitelně nemocných Němců; nacistické učení je utvrzovalo v tom, že jenom zdraví, krásní, modroocí a plavovlasí mají právo na existenci, zatímco nevléčitelně nemocní jsou přítěž, a proto se jich musí společnost zbavit. Je to zlo, kterému nerozumíme.

S odstupem padesáti let se ukazuje, že to, co provedli nacisté s židovskou částí společnosti, chtěli provést s Čechy, s Poláky, s Rusy. Často čtu projev Reinharda Heydricha na Pražském hradě. O Česích tam řekl, že to je ztracený německý kmen. Protože jsou to šikovní lidé a mají mohutný zbrojní průmysl, necháme je pracovat tak dlouho, dokud to budeme potřebovat, a potom půjdou. Třetinu vyvraždíme, třetinu poněmčíme a třetinu vystěhujeme do Patagonie. To, co se stalo Židům, se tedy mělo stát také jiným. Židi byli jenom na začátku a později začali nacisté vraždit Cikány a Poláky. Němci totiž měli v plánu mít Německo veliké až k Uralu, dvě stě až pět set milionů Němců. Protože se nemohlo narodit tolik dětí, začali je zabavovat. Ukradli děti z Lidic. Některé ty děti se vůbec nikdy nenašly. V Čechách to byly výjimky, ale v Polsku ukradli dvě stě tisíc modrookých plavovlasých dětí, které nikdo nevrátil. Dneska z nich jsou tatínkové, možná dědečkové, Němci.

Učíme-li o holocaustu, učíme o zlu v naší době. Je to nepříjemné. Mohlo by se zdát, že člověk by se měl spíše učit o tom, co je dobré. Od roku 1945 bylo na toto téma vydáno 45 tisíc knih. Prolíná jimi otázka, jak se mohlo stát, že jeden z nejkulturnějších a nejcivilizovanějších národů se snížil k tomu, že využil všechn svůj potenciál, aby se jeho příslušníci stali největšími vrahy lidských dějin. Nacisté nechtěli jenom fyzicky vyhubit Židy, ale chtěli zničit a vymazat z vědomí člověka židovský vklad do dějin civilizace. Židé byli prvním národem v dějinách, který dospěl k náhledu, že zabít a obětovat člověka je špatné. Podle Mojžíše se člověk liší od zvířete tím, že dokáže rozlišit dobré a špatné, správné a nesprávné a spravedlivé a nespravedlivé. To je celá Bible. Hlásit se k židovskému odkazu, znamená hlásit se k tomuto duchovnímu židovskému odkazu. Znamená to úctu k životu.

Žádný podstatný rozdíl mezi židovstvím a křesťanstvím není. Hitler stejně jako nenáviděl Židy, nenáviděl i katolíky. Narodil jsem se v Libni a ve škole v naší ulici, kde bylo sídlo Hitlerjugend, byl velký transparent, který v němčině hlásal: Nechceme být křesťany, protože Kristus byl pouhé židovské prase.

Židé pokládali za první ctnost člověka spravedlnost. Křesťané pokládají za největší ctnost člověka lásku. Ta samozřejmě zahrnuje i spravedlnost, tak jako spravedlnost zahrnuje lásku. Rozdíl je pro mne teoretický, ale zároveň zajímavý, protože spravedlnost je skutečně nejvyšší ctnost. Kdyby Češi nebyli v této chvíli vůči požadavku spravedlnosti tak laxní, jejich země by tolik neupadala.

Všechno to, čím Židé civilizaci obohatili, chtěli nacisté zrušit. Pokud by totiž existovala lidská schopnost rozlišovat dobro od zla, cit pro spravedlnost a svědomí, nemohli by duchovně ovládnout ani Němce. I Němci se mnou byli v lágrech. Nádherní lidé. Pět tisíc Židů bylo v Berlíně ukryváno Němci. Celou válku.

To, zda se člověk stane slušným, nebo nacistou, je tedy otázkou duchovní a záleží to na něm. Nacisté nechtěli jenom likvidovat lidi, to bylo snadné. Duchovno museli zničit jinak. Než Židy zabili, přáli si je ponižít. Chtěli, aby každý Žid pochopil, proč ho zabijí. Že je to správné. Řeknu vám, že za tři roky v lágru jsem skutečně uvěřil, že jsem „špinavej Žid“, protože jsem se nesměl mýt. Poprvé jsem se vykoupal za sedm měsíců; jednou se mě německý mistr ptal, co bych chtěl, co pro mne může udělat. Zpočátku to byl nadšený nacist, když mu na frontě zahynuli tři synové, začal pochybovat a díval se na mne jako na své dítě. Chtěl jsem vzít do sprch. Udělal to a hlídal mě, protože to pro něj bylo velice nebezpečné. Ale do té doby jsem byl „špinavej Žid“ a smrděl jsem, protože jsem se nemohl koupat.

Udělat tedy z člověka zvíře je velice snadné. Kdybych vás na tři neděle zamkl, nechal vás o hladu a nepustil na záchod, zjistili byste, jak blízko máme my lidé ke zvířatům. Pozvířecit člověka je strašně jednoduché, ale zase ho zpátky zcivilizovat, je velmi pomalý a obtížný proces.

Nacisté ponižovali člověka tak hrozným způsobem, že žádný židovský spisovatel nebyl do dnešního dne schopen to popsat. Jednou jsem chtěl napsat povídku o svém tatínkovi, kterého zabili proto, že měl brýle. Němci brýle nesnášeli, proto šel do plynu. Napsat jsem to nemohl. Jakmile máte k někomu úctu, nemůžete popsat jeho ponižení.

Napsal jsem však jinou povídku. Příběh, který se stal. Ta povídka je o tom, že do lágru přišli dva mladí esesáci, kteří se nudili. Pršelo. Nechali nastoupit tisíc unavených mužů a zeptali se, zda je mezi námi rabín. Nikdo se samozřejmě nepřihlásil, ale lidé byli netrpěliví, mrzlo, pršelo, fičel vítr, a tak se na něj začali koukat, aby jako nezdržoval. Rabín vystoupil. Byl to původně dost tělnatý člověk, a protože na něm plandaly kalhoty, opásal si je ostnatým drátem. Nejdříve chtěli, aby se modlil. Potom řekli: Váš Bůh je svině. No řekni, že váš

Bůh je svině! A on to ze sebe nemohl dostat. Říkal jenom: Bůh je.

Protože neřekl, že je svině, esesáky jen rozlítl. Nakonec mu dali pistoli do pusy, aby to řekl. Nechali přinést hrnec, do kterého se jeden ten esesák vyčural a chtěl, aby to rabín vypil, anebo řekl, že Bůh je svině, nebo obojí. Byl jsem jeden z toho tisíce lidí, kteří čekali, aby to ten rabín už udělal. Bylo nám zima a bylo nebezpečí, že se ti esesáci namíchnou a pošlou nás do plynu všechny. Protože oni mohli všechno.

My jsme chtěli, aby to řekl. Protože nás bylo 999 a on byl jenom jeden. Ti dva mladí esesáci se vsadili o deset marek a ten jeden to prohrál. Potom odešli.

V lágru byli mládenci z Hitlerjugend. Hráli s námi fotbal, aby se zocelili. To nebylo jen tak, hrát s nimi fotbal. Kdybych toho kluka kopl, šel bych do komína, kdyby kopl on mne, také. Závíděli jsme jim elegantní uniformu, ale hlavně to, že se mohli dosyta najíst. Jejich přijímací rituál spočíval v tom, že adept musel chytit a svou dýkou zabít živou krysou, tu dýku neotřít od krve, ukrojit jí chleba a ten sníst. Nacisté nepotřebovali kulturní a vzdělané lidi, potřebovali člověka šelmu, zvíře, aby mohli ovládnout svět. Těm mládencům říkali: podívejte se na ty chcípáky, kteří četli knihy, modlili se a chodili do divadel.

Nacistou se člověk stává proto, že se k tomu rozhodne. Protože mu to vyhovuje z mnoha důvodů: ekonomických, duševních, pro komplex méněcennosti nebo naopak nadřazenosti, které jsou stejně špatné. *Židé o své zkušenosti nemluví proto, aby se litovali, to těm mrtvým už nepomůže, ale proto, že to byla možnost člověka a že by se to mohlo opakovat.* Je to židovské a zároveň všelidské. *Proto by se o tom mělo mluvit, a hodně. Je to nebezpečí, které visí nad každou skupinou lidí.* To nejsou jenom Cikáni. Nebo Židi. Nebo – já nevím – Středočeši. Jakmile se s někým začne, rozšíří se to jako rakovina.

Mluvit by se o tom mělo proto, aby byl člověk silnější o informace, jaký může být, čeho je schopen, co se může stát. Aby byl připraven na to, co může přijít. Kdyby horníci a zemědělci v Lidicích věděli, co přijde, vzali by sekery a bránili by se. Nešli by ke zdi, nesvlékli by se do naha a nechali si jenom ponožky. Informace o té hrůze dělá lidi silnější. Učit to, znamená učit o člověku. O tom, čeho je schopen a čeho se musí vystříhat.

Otázky k textu:

1. Proč nechtěl Arnošt Lustig učit o holocaustu? Co mu pomáhalo přežít koncentrační tábor?
2. Co jej nakonec přimělo k tomu, že o holocaustu učit začal?
3. Jakými myšlenkami obohatili Židé evropskou kulturu? Čím se podle nich liší lidé od zvířat?
4. Co je největší ctností člověka podle Židů a co podle křesťanů? (najdi a cituj z textu)
5. Proč lidé nemohou zcela pochopit, co se to vlastně za II. sv. války dělo v koncentračních táborech?
6. Kdo byl podle fašistů „nadřazeným“ člověkem, které národy patřily mezi tzv. „méněcenné“?
7. Znáte knihu pojednávající o dívce zavlčené za II. sv. války do Německa k poněmčení?
8. Chovali se všichni Němci jako fašisté? Mohl jednotlivý člověk, podle A. Lustiga, ovlivnit, jestli se stane nacistou?
9. Je nutné připomínat novým generacím, co se stalo za II. sv. války? Proč?
10. Četli jste nějakou knihu s tematikou II. sv. války, koncentračních táborů apod.? Uveďte název, autora a stručně ji přibližte spolužákům.

http://commons.wikimedia.org/wiki/File%3AArnost_Lustig_a_Marketa_Malisova_-_1_cropped.jpg

Autor: Jiří Nedorost

Řešení (stručný nástin):

1. Nechtěl si připomínat hrůzy, které se tam děly. Naučil se nevidět mrtvé, aby přežil, aby se nezbláznil.
2. Uvědomil si, že bude lepší, když o tom bude mluvit ten, kdo to opravdu zažil, než někdo, kdo si to jen vyčetl z knih.
3. Jako první přišli s myšlenkou, že zabít a obětovat člověka je špatné. Podle Mojžíše se člověk liší od zvířete tím, že dokáže rozlišit dobré a špatné, správné a nesprávné a spravedlivé a nespravedlivé.
4. Židé pokládali za první ctnost člověka spravedlnost. Křesťané pokládají za největší ctnost člověka lásku. Ta zahrnuje i spravedlnost, tak jako spravedlnost zahrnuje lásku.
5. Lidskému rozumu se přičí pochopit, jak se lidé mohli dopustit tak hrozných činů na jiných lidech, na nevinných, dětech atd. Jak to mohli dělat lidé vzdělaní, „moudří“ ..., všichni přece nebyli psychopati či sociopati ... (citace z textu: „... *Platon, který psal, že člověk chápe jen dobro, ale zlo jeho mozek pochopit nedokáže. Když se stane člověku neštěstí, nechápe to. Proto my dodnes nechápeme, co se vlastně všechno stalo. Dokonce ani Němci to nechápou, ačkoliv to všechno vymysleli, připravili a vykonali. Byli to jejich nejlepší architekti, nejvzdělanější profesori.*“)
6. Nadřazení byli zdraví, krásní, modroocí a plavovlasí (árijská rasa), „méněcenní“ všichni ostatní, v textu zmínění nevyлéčitelně nemocní, Židé, Cikáni, Češi, Poláci, Rusové.
7. Zdeňka Bezděková – Říkali mi Leni
8. Ne, řada Němců byla antifašisty, skrývali Židy, snažili se jim pomáhat, bojovali proti fašismu ... Podle A. Lustiga záleží na duchovnu v člověku, a proto se nacisté snažili duchovní rozměr v lidech zničit.
9. Je to nutné, aby se nezapomnělo, čeho je člověk schopen. Pokud se lidé nepoučí z minulosti, může se zopakovat, mohlo by se to přihodit znovu. A taky aby lidé věděli, kam taková situace dospěla. Informace o hrůze činí lidi silnějšími. Získávají tak schopnost bránit se.
10. Nabídka titulů je široká, namátkou lze zmínit např. Erich Maria Remarque – *Jiskra života*; Fania Fénelonová – *Dívčí orchestr (FÉNELON, Fania. Dívčí orchestr: svědectví sebrané Marcelou Routierovou. Praha: Naše vojsko, 1984.) aj.*

Citace, zdroje

- LUSTIG, Arnošt. Proč učit o holocaustu. *Reader's Digest Výběr*. 1999, Září, str. 74 – 79.
- NEDOROST, Jiří. *Arnošt Lustig*: Arnošt Lustig a Markéta Mališová při autogramiádě v Brně 2. 4. 2009 [online]. [cit. 05.10.2013]. Dostupný na WWW:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arnost_Lustig_a_Marketa_Malisova_-1_cropped.jpg